

1874 BANDIRMA YANGINININ İKTİSADİ VE MALİ SONUÇLARI¹

Yrd. Doç. Dr. Engin ÇAĞMAN*

ÖZ

1874 yılında Bandırma’da meydana gelen yangın kentte büyük tahribata yol açmıştır. Ancak bu yangının ekonomik sonuçlarına dair literatürde henüz herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Bu çalışma Bandırma tarihinde çok önemli bir yeri olan söz konusu yangının kentin ekonomisine verdiği zararları birincil kaynaklardan faydalanarak ortaya koymaya çalışmaktadır.

Yangın sonucunda şehirdeki iktisadi ve sosyal yapıların büyük çoğunluğu kullanılamaz hale gelmiştir. Yangından hemen sonra devlet öncelikle beslenme ve barınma problemlerini gidermeye çalışmış; ekmek ve çadır temin ederek halka dağıtmıştır. Bunun yanı sıra, zarar gören halkın vergi yükünü hafifletmek amacıyla bazı kolaylıklar sağlanmış; imar ve inşaa faaliyetleri için gereken bazı malzemelerde vergi indirimlerine gidilmiştir. Fakat ahaliden bir kısmının yeni plana ve ilâve mükellefiyetlere itirazları sebebiyle şehrin imar ve inşaa faaliyetleri uzun süre aksamıştır.

Anahtar Kelimeler: Bandırma, Yangın, Müslümanlar, Ermeniler, Rumlar

JEL Sınıflandırması: H84, N35, N95

ECONOMIC AND FINANCIAL CONSEQUENCES OF BANDIRMA FIRE OF 1874

ABSTRACT

The fire of 1874 took a heavy toll on the town of Bandırma. Yet, the available literature still lacks detailed information concerning the economic consequences of the disaster. Drawing upon Ottoman archival documents as primary sources, the present study aims to present a detailed account of the fire as one of the most important events in the history of Bandırma, as well as the damages it inflicted upon the town’s economy.

As a result of the disaster, the overwhelming majority of the commercial and social buildings in the town were engulfed and destroyed by flames. Right after the fire, the Ottoman government tried to tackle with food and accommodation problems, providing bread and tents for the inhabitants. In

¹ Makalede yer alan Fransızca ve Almanca kaynakların teminiyle çevirileri için değerli dostum Mehmet Savan’a teşekkür ederim.

* Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat Tarihi Ana Bilim Dalı Öğretim Üyesi, ecagman@bandirma.edu.tr

addition, in order to alleviate the tax burden of the victims of the disaster, it also provided certain conveniences, offering tax relief for materials needed in reconstruction. However, a portion of the inhabitants raised certain objections concerning the new rebuilding scheme and additional liabilities, which in turn caused a long delay in the reconstruction and redevelopment of the town.

Keywords: *Bandırma, Fire, Muslims, Greeks, Armenians*

JEL Classification: *H84, N35, N95*

1. GİRİŞ

Osmanlı Devleti döneminde özellikle İstanbul’da meydana gelen yangınlar kente çok büyük zararlar vermiş, hatta bazıları felaket halini almıştır. Yangınların çok ciddi zararlara yol açmasının en önemli sebepleri, binaların bitişik olması ve ahşap inşaatın yaygınlaşmasıdır.² Buna sokakların darlığı, suyun az olması ve söndürme ekipmanlarının yetersizliğini de ilave etmek gerekir.³ Yangınlar sebebiyle İstanbul’un bazen bir bölümü, bazen de ahşap malzemeden yapılmış olan bir çok ev, cami, hamam, konak, han ve saray yanarak kül olmuş, kimi zaman da can kayıpları yaşanmıştır.⁴

İstanbul’un dışında, bazı şehir ve kasabalarda da benzeri yangınlar vuku bulmuş ve vahim sonuçlar doğurmuştur. Bunlardan biri de 1874 yılında Bandırma’da meydana gelen, binaların ahşap olmasının yanı sıra rüzgârın da etkisiyle kısa sürede yayılarak şehirdeki yapıların büyük bir bölümünü kullanılamaz hale getiren yangındır. Osmanlı arşiv belgelerinde sebebi tam olarak belirtilmeyen yangının hangi gün gerçekleştiğine dair farklı rivayetler varsa da, olayın 1874 yılı Eylül ayı başında vuku bulduğu muhakkaktır.⁵

² Mustafa Cezar, *Osmanlı Başkenti İstanbul*, Erol Kerim Aksoy Kültür, Eğitim, Spor ve Sağlık Vakfı Yayınları, İstanbul, 2002, s.354

³ Osman Nuri Ergin, *Mecelle-i Umur-ı Belediye*, İBB-Kültür İşleri Daire Başkanlığı, C.2, İstanbul, 1995, s.1077

⁴ Hüsamettin Aksu (Haz.), *Harik Risalesi*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1994, s.7

⁵ Journal des Débats’ın 13 Eylül 1874 tarihli sayısında konuyla ilgili geçen haber şu şekildedir: “*Konstantinopolis, 11 Eylül, akşam. Yarın Borsa kapalı olacaktır. Bandırma yangınında yaklaşık 1500 ev harap olmuştur.*” Journal des Débats Politiques et Littéraires: Édition de Paris, 13 septembre 1874, s. 1 <http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k459114n/texteBrut> (26.06.2017).

“The Times” gazetesi ise yangının haberini 30 Eylül 1874 tarihli sayısında vermiş, ancak tarihini bildirmemiştir. Palmer’s Index to “The Times” Newspaper (1874): Summer Quarter – July to September 30, London: Samuel Palmer, 1874, C. 3, s. 41 O dönem Alman İmparatorluğu sınırları içinde, bugün ise Polonya’da bulunan Namyslow (Namslau) şehrinde çıkan yerel Namslauer Stadtblatt gazetesi ise yangının tam tarihini 1874 yılının 6 Eylül’ünü 7’sine bağlayan Pazar gecesi olarak vermiştir. “*Konstantinopolis, 10 Eylül. Marmara Denizi kıyısındaki Bandırma şehri, bu ayın 6’sını 7’sine bağlayan gece çıkan bir yangında 30 hane haricinde tamamen kül olmuştur.*” Namslauer Stadtblatt, Nr. 72, Namslau: 15 September 1874, s. 2. http://www.bibliotekacyfrowa.pl/Content/66622/GSL_P_31148_IV_1874_072.pdf (26.06.2017)

Buna ilaveten başka bazı yerel Alman ve Avusturya gazeteleri de haberi benzer cümlelerle sayfalarına taşımıştır. Bkz. Freiburger-Zeitung, Mittwoch, Freiburg: No. 74, 16 September 1874, s. 3; Würzburger Abendblatt, Nr. 218, 12 September 1874, s. 38; Vorarlberger Landes-Zeitung, No. 104, 17 September 1874, s. 2; Die Neue Zeit: Olmüzer Politische Zeitung, Nr. 209, 12 September 1874, s. 4; Salzburger Chronik, Nr. 109, 15 September 1874, s. 2; Regensburger Anzeiger, Nr. 251, 12 September 1874, s. 1.

Basiret gazetesi ise yangının tarihini 27 Receb 1191 (9 Eylül 1874) olarak vermektedir. Bkz. Basiret, 29 Receb 1191 (11 Eylül 1874), s. 1.

Bu yazının amacı, 1874 yılında Bandırma’da meydana gelen fakat günümüz literatüründe hakkında ayrıntılı bilgi bulunmayan yangının sebep olduğu ekonomik ve malî zararları, devletin bu zararları karşılamak için aldığı tedbirleri ve kentin yeniden imar ve inşası için yapılan çalışmalarla bu çalışmalar esnasında yaşanan problemleri birincil kaynaklarla ortaya koymaya çalışmaktır. Diğer taraftan yazı, Osmanlı Devleti döneminin önemli liman kentlerinden biri olan, yıllarca İstanbul’un her çeşit zahire ihtiyacının karşılandığı ve bazı stratejik askeri malzemelerin tedarik edildiği Bandırma’da vuku bulan yangını konu edinerek ülkemizde son yıllarda gelişmeye başlayan kent tarihçiliğine iktisat tarihi açısından bir katkı sunmayı hedeflemektedir.

Yazı, “Giriş” ve “Sonuç” haricinde üç ana bölümden oluşmaktadır. Bu üç bölümden “Basında Yangın” bölümünde yangının basında nasıl ele alındığı anlatılmaktadır. Bandırma’nın önemli bir liman kenti olması sebebiyle, yangınla ve yangının ekonomik sonuçlarıyla ilgili haberler dış basında da yer almıştır. Bundan sonra gelen “Yangınzedelere Yardım Ve İmar-İnşa Faaliyetleri” bölümünde ise yangının hemen akabinde devletin yangınzedelere yaptığı yardımlar ve vergi konusunda sağladığı kolaylıklar açıklanmaya çalışılmıştır. Daha sonraki “Kent Merkezinin Yeniden Planlanması Ve İtirazlar” bölümünde ise yangının vuku bulduğu Bandırma liman bölgesiyle ilgili devlet yetkililerinin planlamaları, imar ve inşaat maliyetleri ve bunlara halktan gelen itirazlar yer almaktadır.

2. BASINDA YANGIN

1870 Pera yangınının ardından Osmanlı Devleti’nde ilk defa gündeme gelen sigorta konusunda Avrupa’daki sigorta şirketleri İstanbul ve diğer önemli şehirlere dair risk değerlendirme çalışmalarına başlamıştır. Bu bağlamda Avusturya’da yayınlanan Österreichische Versicherungs-Zeitung adlı sigorta gazetesinde yayımlanan bir makale, 1873 yılında gerçekleştirilen itfaiye reformunun olumlu etkilerinden bahsederken riskler arasında Bandırma yangınına da gündeme getirmiş ve bu reformların, imparatorluğun tüm şehirlerine uygulanması gerektiğini ifade etmiştir. Gazete ayrıca Bandırma yangınının çok büyük zararlara sebebiyet verdiğini belirtmiştir:

“Son dönemde yaşanan yangınlar, itfaiye sisteminin nihayet ıslah edilip tulumbacı teşkilatının da yeniden düzenlendiğine dair Konstantinopolis’in yetkili çevreleri üzerinde heyecan verici bir izlenim bırakmıştır.

Bu teşkilatın yeniden organizasyonu neredeyse tamamlanmak üzeredir. Bu kapsamda Avrupa modeline göre eğitilip teçhiz edilen iki alay olacaktır. Bu arada bu gibi yangınlara maruz kalan tek yer sadece Konstantinopolis olmayıp dolayısıyla bu önlemlerin imparatorluğun tüm şehirlerine teşmili gerekmektedir. Kısa süre önce Bandırma şehri neredeyse tamamen alevlerle kül olmuştur. Çok sayıda harikzedeye yardım edebilmek için Bursa valisi bizzat olay yerine gitmiştir. Bandırma’nın mağazaları, ülkenin ihraç edilmeyi bekleyen yün, pamuk vs. gibi birçok ürünüyle doluydu. Tüm bu mamuller birkaç

saat içinde alevlere yenik düşmüştür. Kayıplar muazzamdır ve bunların sonuçlarına katlanması gereken ancak ve ancak hükümettir. Bir yandan Asya'daki açlık, diğer yandan yangınlar neticesinde bu sene çok kötü bir sene olmuştur. Ancak hükümetin bu sorunlara ciddi şekilde eğilmesi, bu gibi hadiselerin bir daha vukuunu engellemek ya da en azından bunların neticelerini daha sınırlı kılmak için katlanılan zahmetlere değmiştir.”⁶

Dönemin İstanbul gazetelerinden Basiret, haberi -kendi ifadesine göre- yangından 2 gün sonraki nüshasında vermiştir. Ayrıca gazete, yangının bir evin ateş almasından kaynaklandığını belirterek rüzgârın şiddetinden ve binaların ahşap olmasından dolayı hızla yayıldığını ifade etmiştir:

“Geçen Salı gecesi Bandırma'da bir hânedan kazâ-yı ateş zuhûr iderek rüzgârın şiddetle esmesi ve zaten kasabanın arkası dar ve biçimsiz sûretde ahşab ebniye olması cihetle bin altı yüz hânedan ibaret olan Bandırma kasabası bir kaç saat içinde kâmilen ve bir telgrafname me'aline nazaran dört kısımdan üç kısmı muhterik olmuştur.

İşbu âteş-i zebâne-keşden bütün kasaba halkı musâb olduğu cihetle ahâlinin istihsâl-i îvâ ve istirahatları zımında taraf-ı sâmi-i cenâb-ı vekâlet-penahîden Hüdavendigâr vilayeti valisi devletlü İzzet Paşa hazretlerinin derhal Bandırma'ya azimetleri ba-telgraf-ı sâmi emr buyurulduğu gibi dünkü gün dahî Tersane-i Amire'den mahsusan bir vapura mikdar-ı kâfi çadır ve ekmek ve zehayir yükledilerek ve bir kaç memur dahî konularak ol cânibe sevk ve izâm olunmağla izhar-ı müessir-i tebeayı perverîye bezl-i lutf ve inayet buyurulmuştur.”⁷

Söz konusu haberden üç gün sonraki nüshasında Basiret gazetesi'nde ayrıntılara değinilerek yangınla mücadele, yangından zarar gören haneler, dükkânlar, resmi binalar ve ibadethaneler hakkında bazı önemli bilgiler verilmektedir:

“Geçen gece kâmilen muhterik olduğunu evvelki gün yazdığımız Bandırma harikına dair alınan malumat:

Harik-i mezkûrun ertesi günü ale's-sabah bâ-emr-i hazret-i sadr-ı azamî Dersaadet'ten hareket iden İsmail nam vapur-ı hümayun ile Bandırma harikzedegânına tevzi olunmak üzere beş yüz koyun ve iki yüz elli çadır ve mühimmat-ı saire gönderilmiştir.

Bandırma kasabası müdevverü'ş-şekl bir körfez ile deryaya uzanan ve adeta şibh-i cezire şeklinde bulunan iki dil meyanında vaki bir şehirdir. Cenâb-ı Hak bir daha göstermesün. Geçen Salı

⁶Jacob Loewenthal, Österreichische Versicherungs-Zeitung: Organ für volkswirtschaftliche Interessen, Nr. 22, Wien, 3 Oktober 1874, s. 191.

⁷ Basiret, 29 Receb 1191 (11 Eylül 1874), s. 1.

gecesi zuhur iden ateşden kasaba kâmilen yanub fakat bağçeler arasında bulunan yüz seksen bir hâne kurtulmuşdur. Mezkûr hânelerden yüz otuzu Müslüman ve altısı Rum ve kırk beşi dahî Ermeni malıdır.

Harik-i mezkûrda bin beş yüz hane beş yüz dükkân ve yüz elli mağaza yanmışdır.

Mezkûr kasabada yalnız üç aded tulumba bulunub bununla beraber limanda bulunan Tersane-i Amire vapurlarından birisi dahî tulumbasını çıkarub pek çok say u gayret olunmuş ise de hâne ve dükkânların heman kâffesi ahşab ve sık olduğundan ateşin iftasına bir dürlü muvaffak olunamamışdır.

Bu harikde hükümet konağı ve Aziziye kumpanyasının idarehanesi ve gümrük ve telgrafhane ve cevami ve mesacid-i şerife ve manastır ve kiliseler dahî yanub küil olmuşdur. Harikzedegân şimdiki halde İstanbul'dan memur-ı mahsusuna tevdian gönderilen çadırlarda ikamet ediyorlar. Balıkesri'de barınmaktadırlar.

Bu ateş arasında hayli mal dahî yandığı gibi birkaç adam ve çocuk dahî zayi olmuşdur.

Hüdavendigâr valisi devletlü İzzet Paşa hazretleri dahî gelüb şimdiki halde harikzedegânın tavnin ve istirahatlarına bakıyor.”⁸

3. YANGINZEDELERE YARDIM VE İMAR-İNŞA FAALİYETLERİ

Bandırma'da yaşayan Müslüman, Ermeni ve Rumlardan teşkil edilen bir komisyon yangından kısa bir süre sonra, Rumî takvimle 31 Ağustos 1290 (12 Eylül 1874) tarihinde, hasar tespitini içeren bir rapor sunmuştur. Raporunda, söz konusu üç millete ait olup zarar gören hane, dükkân, mağaza, ekmek fırını, hamam, mektep ve ibadethanelerin ayrıntılı bir dökümü verilmiştir. Yangından önce bunların tamamının toplamı 2285 iken, 1933 adedi yanmış ve geriye 352 adet kalmıştır.⁹

	Mabedhane			Mektep			Hamam			Ekmek Fırını			Mağaza			Dükkân			Hane		
	Yangından Önce	Yanan	Kalan	Yangından Önce	Yanan	Kalan	Yangından Önce	Yanan	Kalan	Yangından Önce	Yanan	Kalan	Yangından Önce	Yanan	Kalan	Yangından Önce	Yanan	Kalan	Yangından Önce	Yanan	Kalan
Millet-i İslam	7	2	5	7	3	4	2	2	0	7	7	0	68	60	8	180	180	0	470	210	260
Millet-i Rum	3	2	1	1	1	0	0	0	0	4	4	0	64	60	4	123	123	0	504	486	18

⁸ Basiret, 3 Şaban 1291/15 Eylül 1874, s. 1-2.

⁹ BOA A.MKT.MHM, 477/10, Lef 1, 31 Ağustos 1290/12 Eylül 1874.

Millet-i Ermeni	2	2	0	1	1	0	0	0	0	1	1	0	66	65	1	200	200	0	575	524	51
Toplam	12	6	6	9	5	4	2	2	0	12	12	0	198	185	13	503	503	0	1549	1220	329

Bandırma'da 1874 yılı yangınından önce mevcut olup yangında zarar gören Müslüman, Rum ve Ermeni milletlerine ait ibadethane, mektep, hamam, ekmek fırını, mağaza, dükkân ve hane sayıları

BOA A.MKT.MHM. 477/10, Lef 1, 31 Ağustos 1290/12 Eylül 1874

Gerçekten de komisyon raporu, yangının Bandırma için büyük bir yıkım olan etkilerini gözler önüne sermektedir. Bandırma halkının gündelik hayatında önemli rolleri olan sosyal yapı ve işletmelerden çoğu yangınla birlikte tamamen kullanılamaz hale gelmiş; diğerlerinin de çok büyük bir bölümü zarar görmüş olup çok az sayıda yapı ayakta kalabilmiştir.

Yangının hemen akabinde, öncelikle halkın beslenme ve barınma gibi en temel ihtiyaçlarının karşılanabilmesi için devlet harekete geçmiş; bu amaçla ekmek ve çadır tedarikine girişmiştir. Konuyla ilgili bir belgeden, yangından sonraki 23 gün boyunca halka ekmek dağıtıldığı anlaşılmakta ve dağıtılan ekmeğin bedelinin 29.079 kuruş 16 para olduğu belirtilerek söz konusu harcamanın Maliye Hazinesi'nden karşılanmasının uygun olacağı ifade edilmektedir.¹⁰

Ekmek tedarikinin dışında diğer önemli husus yangınzedelerin iskânı meselesi olmuştur. Bunun için Hüdavendigâr Vilayeti idaresi 400 adet çadıra ihtiyaç olduğunu İstanbul'a bildirmiş ve konu Bahriye Nezareti ile müzakere edilerek çadırların nakli için bir vapur hazırlanmıştır. Bedeli Maliye Hazinesi'nden karşılanmak üzere Nizamiye Ambarı'ndaki çadırlardan 400 adedinin Bandırma'ya gönderilmesi talep edilmişse de istenilen sayıda çadırın bulunmadığı, ancak mevcut olan 250 adedinin vapurla nakledildiği ve ulaştığına dair Bandırma'dan teyit alındığı konusunda bilgi verilmiştir.¹¹

Yangından sonra yolların düzenlenmesi ve bununla ilgili masrafların karşılanması hususu da gündeme gelmiş; yangınzedelerden beş senelik vergilerinin yanı sıra bedel-i askeriye'nin alınmaması ve ilave olarak ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla Bank-ı Osmânî'den belirli süreliğine borç alınması için arzuhal takdim edilmiştir. Neticede, fakir olanların bir senelik vergilerinin ertelenmesi, emlâkin yandığı seneden imarına kadar olan süre içindeki kıymet vergilerinin indirilmesi, rutin olarak tahsil edilen gelir vergilerinin içinde bulunulan zor şartlardan dolayı makul hale getirilmesi ve dükkân ve mağazaları yanarak ticareti aksayan esnafın ticarete başlayıncaya kadar temettü vergilerinin düşürülmesi uygun görülmüştür. Fakat Bank-ı Osmânî'den belirli süreliğine borç alınması teklifi reddedilmiştir.¹²

¹⁰ BOA İ.DH. 696/48716, 7 Muharrem 1292/13 Şubat 1875.

¹¹ BOA İ.DH. 694/48526, 2 Ramazan 1291/13 Ekim 1874.

¹² BOA ŞD. 259/20, Lef.3, 19 Safer 1292/27 Mart 1875.

Devlet, Bandırma'nın yeniden inşası hususunda gerekli olan kereste ve tahtaların gümrük vergilerinde de kolaylıklar sağlamıştır. Yanan hanelerin inşası için kara ve deniz yoluyla nakledilecek keresteden bir ay boyunca gümrük resmi alınmayacağına dair Basiret Gazetesi'ne resmi ilan verilmiş ve halka duyurulmuştur:

“İlân-ı Resmî”

Bandırma'da vuku bulan harikde muhterik olan hânelerin inşası zımında oraya berren ve bahren nakl olunacak kerasteden bir mah müddet gümrük resmi alınmaması kararlaştırılarak icabı icra kılınmış ve Hüdavendigâr vilayeti valisi devletlü paşa hazretleri ol tarafa gönderilüb dışar-ı musaib olan ahalinin muhterik olmayan hânelere ve tedarük idilen çadırlara ikamesiyle ve teshil-i tehiyye-i ihtiyacatıyla istikmal-i esbab-ı refah ve istirahatlarına itina kılınmakda bulunduğu işâr-ı mahalliyeden anlaşılmış olmağla keyfiyetin ilânına ibtidar kılındı.¹³

Fakat öncelikle sarf edilecek kereste ve tahtanın cinsiyle miktarı, yapılacak hanelerin sayısı ve tahsil edilecek resmin yekûnunun ne kadar olduğunun mahallinden tespitiyle beraber gümrük resmi hakkında da Rûsumat Emaneti'yle irtibat halinde olunarak gelecek cevaba göre hareket edileceği ifade edilmiştir. Ayrıca, yangının hangi tarihte meydana geldiğinin araştırılarak bildirilmesi istenmiştir.¹⁴

4. KENT MERKEZİNİN YENİDEN PLANLANMASI VE İTİRAZLAR

Yangın sonrasında yolların tesviyesi, kaldırım ve köşe duvarları, lağım ve su yolları, su terazileri, çeşme ve köprülerin inşası, yıkımı gereken yerler için gereğinin yapılması ve rıhtımın masrafları Bandırma ahalisinin sorumluluğuna verilmiş fakat ahali, içinde buldukları olumsuz şartlardan dolayı bu işlerden kendilerinin affını talep etmiştir Hatta yangından etkilenenler, yolların tesviyesiyle ilgili hazırlanan haritanın incelenmesi sonucunda %25 civarında ilave bir zarara uğradıklarını ve ayrıca yolların lüzumundan fazla geniş tutulduğunu ileri sürmüştür. Konuyla ilgili sorumlu mühendis de köşe başlarının yükseltilmesinden dolayı masrafların daha da arttığını belirtmiştir.

Halkın söz konusu mükellefiyetleri yerine getirememesi, imar ve inşa faaliyetlerinin yapılmamasına veya ciddi şekilde aksamasına sebebiyet vereceğinden devlet bir taraftan vergi konusunda kolaylık sağlayacağını ifade etmiş diğer taraftan çözüm olarak bir sene içinde bitirmeyi tasarladığı inşa faaliyetlerini üç seneye yaymayı uygun bulmuştur. Bu süre zarfında, imar ve inşa

¹³ Basiret, 3 Şaban 1291/15 Eylül 1874, s. 1.

¹⁴ BOA ŞD. 280/2, 10 Zilkade 1296/26 Ekim 1879.

faaliyetlerinden öncelikli olanlara başlanması karara bağlanmış,¹⁵ yapılacak işlerin her yıl için detaylı maliyetleri ortaya koyulmuştur.¹⁶

Birinci Sene	Tutar	İkinci Sene	Tutar	Üçüncü Sene	Tutar
Tesviye Masrafları	231.082	Su Yolları	18.250	Tamir	152.800
Köşe Duvarları	10.710	Su Terazileri	9.000	Kaldırımlar	273.097
Köprülerin Masrafları	30.000	Çeşmeler	42.000	Rıhtım	67.200
Tazminat	15.000	Toplam	69.250	Toplam	493.097
Toplam	286.792				

Bandırma'da 1874 yılı yangını sonrası imar ve inşaa faaliyetlerinin 3 yıllık planlaması (rakamlar kuruluş cinsindedir) BOA ŞD. 1537/9, Lef 8, 25 Ramazan 1292/25 Ekim 1875

Hüdavendigâr Vilayeti yetkilileri ve ileri gelen azalardan oluşan heyetin hazırladığı rapordan anlaşıldığında göre halkın, sokakların gereğinden fazla geniş tutulduğu iddiası karşılık bulmamıştır. Heyetin açıklamasına göre haritada en geniş tutulan yollar, 133 ve 125 metre uzunluğunda ve 15 metre genişliğinde olan Sığır Yolu ve Balıkesir caddesiyle, 380 metre uzunluğunda ve 9 metre genişliğindeki Hacı Yusuf Cami bitimindeki yollar olup diğerleri ise genellikle 7.5 metre genişliğindedir. Bu üç yolun bu derece geniş tutulmasının sebebi, söz konusu caddelerin kasaba iskelelerinin caddeleri olmaları hasebiyle gerçekten de buna ihtiyaç duyulmasıdır.

Heyet, yolların uzun ve geniş tutulmasının gerekçelerini izah ederken Bandırma limanının önemine de atıfta bulunmaktadır. Buna göre Bandırma limanı Balıkesir ve havalisinin birinci iskelesidir. Bu bölgede ticarete konu olan ziraat ve çiftçilik gibi unsurlar gündün güne gelişmektedir. Bu faaliyetlerden elde edilen ürünlerin dışarıya nakli için başka bir çıkış noktası olmadığından iskelenin önemi de o derecede artmaktadır. Gerek dışardan limana ve iç kısımlara ve Balıkesir'den Bandırma'ya gelip giden tüccarın oluşturduğu yoğunluktan, gerek sürekli işleyen vapur, araba, hayvan ve eşyaların çokluğundan dolayı bahsi geçen üç yolun diğerlerinden daha geniş tutulması elzem hale gelmiştir. Heyet aksi halde şimdi olmazsa bile ileride bu yolların genişletilmesinin kaçınılmaz olacağını ifade etmektedir.¹⁷

Yangın mahallinin imar ve inşası için Hüdavendigâr Vilayeti'nden alınan kararlardan biri de yeniden tesviye edilecek alanın büyütülmesi amacıyla Bandırma kasabası civarındaki bazı bahçelerin satın alınarak yangın mahallindeki arsa sahiplerinin bir kısmının söz konusu bahçelere taşınmasıydı. Ermeni Cemaati, liman yakınındaki yangın mahallinde kendilerine ait arsaların çok kıymetli olduğunu

¹⁵ BOA ŞD.1537/9, Lef 3, 29 Cemaziye'l-ahir 1292/2 Ağustos 1875.

¹⁶ BOA ŞD.1537/9, Lef.8-9, 29 Cemaziye'l-ahir 1292/2 Ağustos 1875.

¹⁷ BOA ŞD.1537/9, Lef 3, 29 Cemaziye'l-ahir 1292/2 Ağustos 1875.

ileri sürerek bu uygulamadan dolayı mağdur edileceklerini iddia etmişler ve bu amaçla imza toplayarak durumu Sadaret makamına bildirmişlerdi. Buna göre Ermeni Cemaati, Bandırma halkını teşkil eden Müslüman, Rum ve Ermeni milletleri tarafından gönderilen temsilcilerin çoğunluğunun bahçe alınmasına karşı çıktıklarını ve arsaların bir an önce eski sınırlara göre taksiminden yana olduklarını ifade etmişlerdir. Bunun üzerine yetkililer, ortada bir haksızlık olduğundan bahisle durumun gözden geçirilmesinin gerekliliğine ve Adliye Nezareti'nden Hüdavendigâr vilayetine yazı gönderilmesine rağmen daha önce alınan tesviye kararının uygulanmasında ısrar edenlerin sorgulanacağını bildirmiştir.¹⁸

Bandırma ahalisinin, hane ve dükkânlarının eski yerlerinden taşınması sebebiyle sahilden uzaklaşacakları için hazırlanan haritaya karşı çıkması tesviye ve inşaat faaliyetlerini uzun zaman geciktirmiş; yangından 5 sene sonra bile çalışmalara başlanamamıştır. Bu arada tekrar mühendis gönderilmiş fakat bu defa da yanan mahallin hesaplarının çıkarılmasıyla birlikte tespit edilen zayıatın miktarı konusunda itiraz edilmiştir. Yanı sıra Ermeniler de haritaya göre kilisenin yanından geçen yolun, kilise medresesi ve papaz odalarının yıkılmasını gerektireceğinden bu duruma bir çare bulunmasını istemişlerdir. Bursa meclis idaresi, Bursa valiliğine gönderdiği yazıda halkın büyük bir kısmının son taksimatı kabul etmişken yalnız Ermeni halkından bazılarının itiraza devam ettiğini, bu tutumun inşaat işlerini geciktirerek halkın uzun yıllardır barakalarda yaşamaya devam etmesine sebep olduğunu bildirmiştir. Ayrıca Bandırma'nın Balıkesir havalisinde birinci iskele ve mevki itibarıyla her türlü gelişmeye elverişli olmasına rağmen böyle uzun süre harap kalmasının uygun olmayacağı, halkın da bir şekilde bu meselenin çözülmesine razı olduğu ifade edilmiştir.¹⁹

5. SONUÇ

1874 yılında meydana gelen ve dönemin yabancı basınında da haber konusu olan Bandırma yangını, kentin gündelik hayatına ve ekonomisine çok ciddi zararlar vermiştir. Devlet, bir yandan mağdur olan halkın en temel ihtiyaçları olan beslenme ve barınma meselelerini halletmeye çalışırken diğer taraftan vergilerin hafifletilmesi ve inşaat malzemelerinin temini konusunda bazı kolaylıklar sağlamıştır. Diğer önemli bir konu da yangının vuku bulduğu kent merkezinin yeniden imarı olmuştur. Bu amaçla bazı haritalar ve raporlar hazırlanmıştır.

Kentin imarı için üç senelik bir zaman öngörülerek buna göre planlama yapılmıştır. Plan genel olarak tesviye, su yolları, köprüler, kaldırımlar, çeşmeler ve rıhtımı içermekte olup üç yıl sonunda

¹⁸ BOA ŞD.2410/40, Lef 6-7-8-9, 2 Cemaziye'l-ahir 1292/6 Temmuz 1875; ŞD. 2895/55, Lef 2, 1 Receb 1296/21 Haziran 1879 .

¹⁹ BOA ŞD. 1538/13, Lef 5, 16 Temmuz 1295/28 Temmuz 1879.

yapılacak toplam harcama 286.000 kuruş civarındadır. Fakat binaların nasıl yapılacağı ve masraflarının nereden karşılanacağına dair bir açıklama bulunmamaktadır.

İmar ve inşaa faaliyetlerini tespit etmek üzere oluşturulan heyetin raporu, yetkililerin, Bandırma'nın lojistik açıdan öneminin ve kentte ciddi bir ekonomik hareketliliğin bilincinde olduklarını göstermektedir. Heyet bu sebeple, yapılacak düzenlemelerde bu hususun göz önüne alınması gerektiğini özellikle vurgulamıştır. Yeni projeler bazı huzursuzluklara yol açmışsa da bunun gözden geçirilerek tadil edileceği ifade edilmiştir. Fakat buna rağmen ahalden bazılarının itirazları tesviye ve inşaa faaliyetlerinin uzun süre başlayamaması sonucunu doğurmuştur.

KAYNAKÇA

Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Başbakanlık Osmanlı Arşivleri (BOA)

BOA A.MKT.MHM.477/10, Lef 1

BOA İ.DH.696/48716

BOA İ.DH.694/48526

BOA ŞD.259/20, Lef.3

BOA ŞD.280/2

BOA ŞD.1537/9, Lef. 3, 8-9

BOA ŞD.2410/40, Lef 6-7-8-9

BOA ŞD.2895/55, Lef 2

BOA ŞD.1538/13, Lef 5

BOA ŞD.1538/13, Lef 27

Kitaplar

Aksu, Hüsamettin (Haz.), *Harik Risalesi*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1994

Cezar, Mustafa. *Osmanlı Başkenti İstanbul*, Erol Kerim Aksoy Kültür, Eğitim, Spor ve Sağlık Vakfı Yayınları, İstanbul, 2002

Ergin, Osman Nuri. *Mecelle-i Umur-ı Belediye*, İBB-Kültür İşleri Daire Başkanlığı, C.2, İstanbul, 1995

Gazeteler

Basiret, 29 Receb 1191/11 Eylül 1874, s. 1.

Basiret, 3 Şaban 1191/15 Eylül 1874, s. 1-2.

Die Neue Zeit: Olmüzer Politische Zeitung, Nr. 209, 12 September 1874, s. 4.

Freiburger-Zeitung, Freiburg: No. 74, Mittwoch, 16 September 1874, s. 3.

Journal des Débats Politiques et Littéraires: Édition de Paris, 13 Septembre 1874, s. 1
<http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k459114n/texteBrut> (26.06.2017).

Loewenthal, Jacob. Österreichische Versicherungs-Zeitung: Organ für volkswirtschaftliche Interessen, Nr. 22, Wien, 3 Oktober 1874, s. 191.

Namslauer Stadtblatt, Nr. 72, Namslau: 15 September 1874, s. 2
http://www.bibliotekacyfrowa.pl/Content/66622/GSL_P_31148_IV_1874_072.pdf
(26.06.2017).

Palmer's Index to "The Times" Newspaper (1874): Summer Quarter – July to September 30, London: Samuel Palmer, 1874, C. 3, s. 41.

Regensburger Anzeiger, Nr. 251, 12 September 1874, s. 1.

Salzburger Chronik, Nr. 109, 15 September 1874, s. 2.

Vorarlberger Landes-Zeitung, No. 104, 17 September 1874, s. 2.

Würzburger Abendblatt, Nr. 218, 12 September 1874, s. 38.

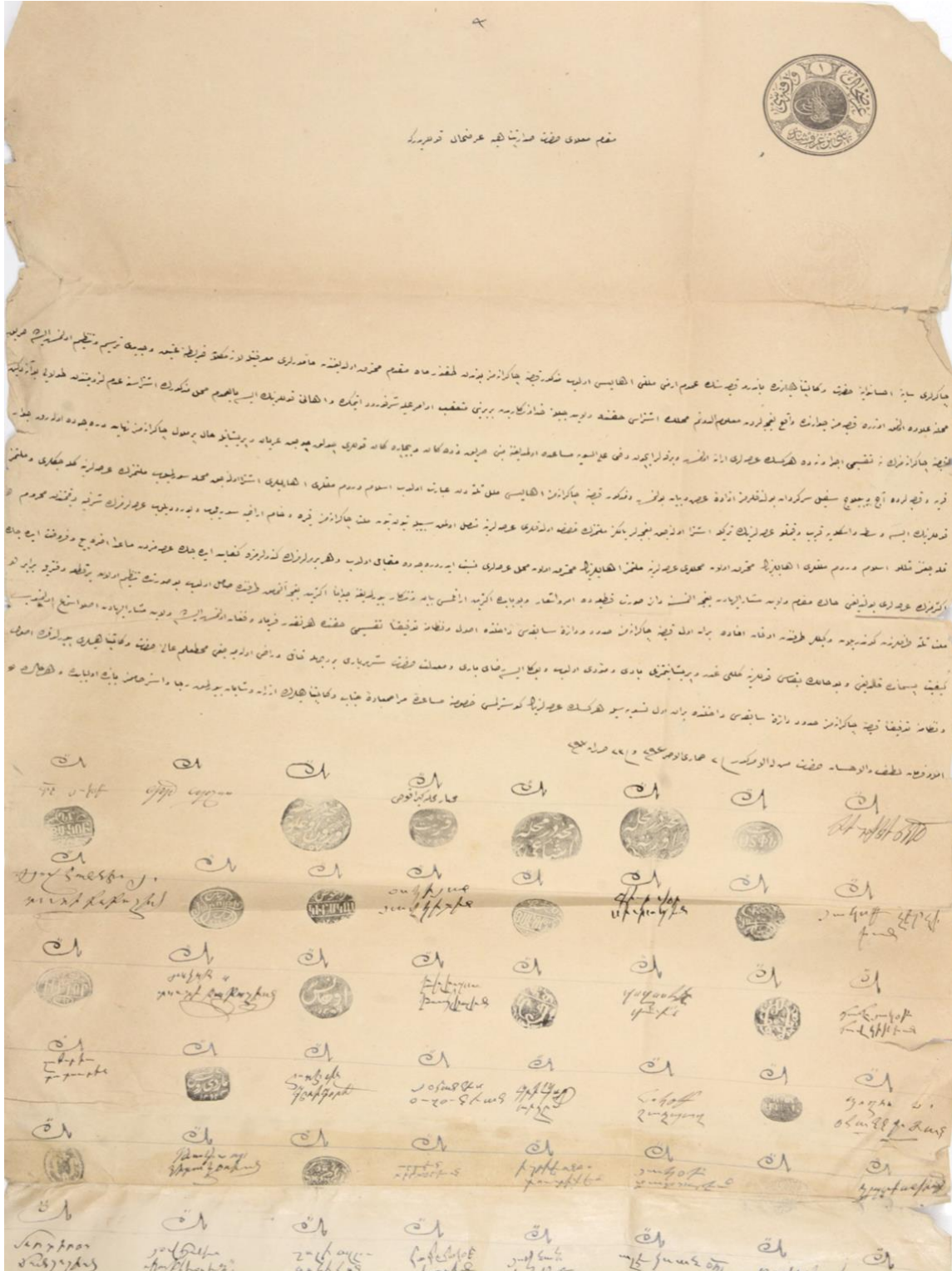
Belge 1

مصرفه	مصرفه			مصرفه			مصرفه			مصرفه			مصرفه			مصرفه		
	کابل	کابل	کابل	کابل	کابل	کابل	کابل	کابل	کابل	کابل	کابل	کابل	کابل	کابل	کابل	کابل	کابل	
مصرفه اول	۵	۴	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	
مصرفه دوم	۱	۴	۲	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	
مصرفه سوم	۱	۴	۲	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	

Handwritten text in Ottoman Turkish script, including a circular stamp and several official seals.

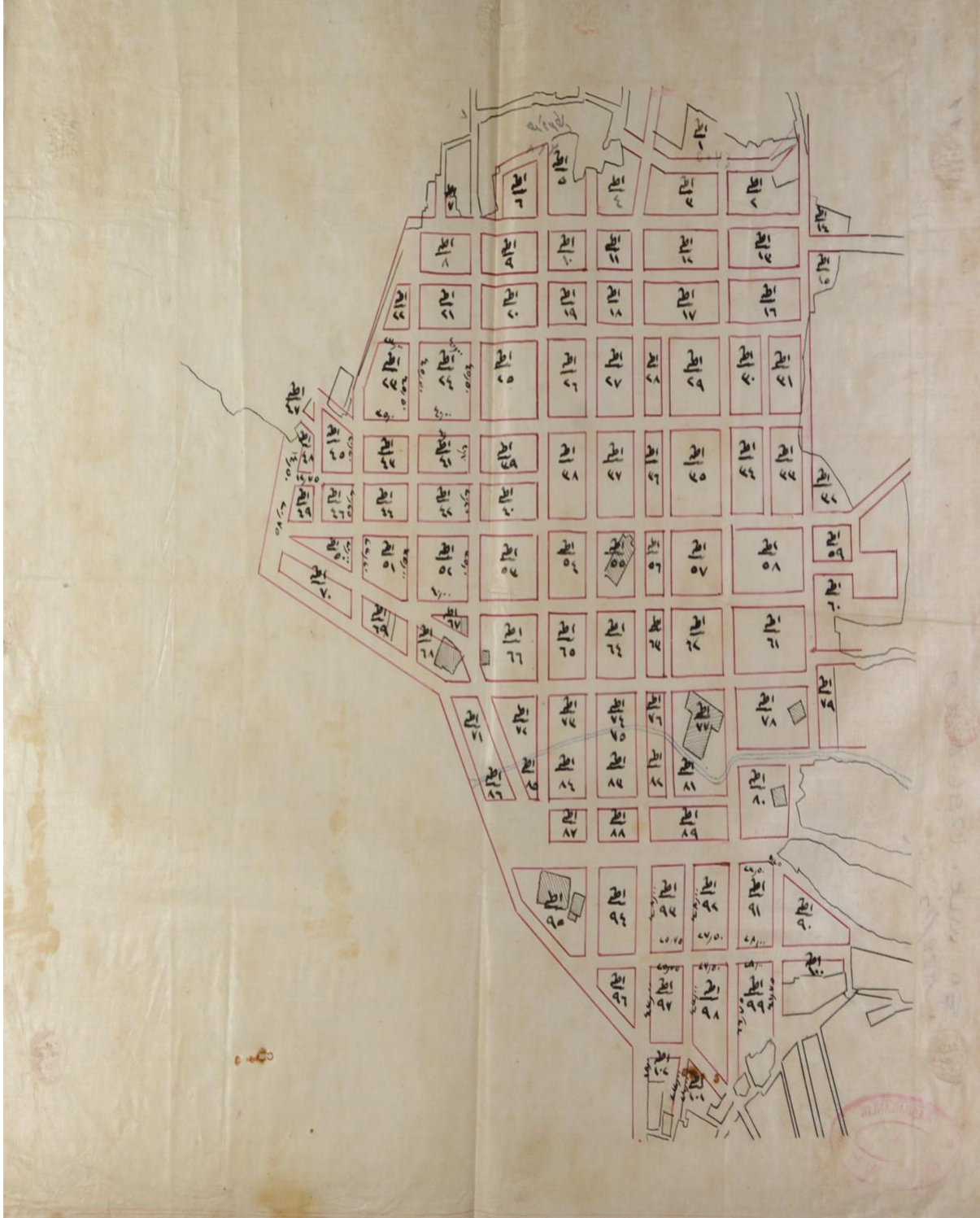
Bandırma’da 1874 yılı yangınından önce mevcut olup yangında zarar gören Müslüman, Rum ve Ermeni milletlerine ait ibadethane, mektep, hamam, ekmeç fırını, mağaza, dükkân ve hane sayıları

BOA A.MKT. MHM, 477/10, Lef 1

Bandırma'da yangın sonrası yapılan yeni plana itiraz eden Ermeni cemaatinin konuya dair arzuhalleri

BOA ŞD. 2410/40, Lef 6

Bandırma'da yanan bölgenin yeniden adalara bölünerek planlanması.

BOA ŞD. 1538/13, Lef 27